

До 70-річчя від дня народження

АКАДЕМІК ГАННА ВАЛЕНТИНІВНА ЄЛЬСЬКА

15 жовтня 2010 року виповнилося 70 років від дня народження доктора біологічних наук, професора, дійсного члена НАН України, лауреата Державної премії України у галузі науки і техніки, лауреата премії ім. О.В. Палладіна НАН України, Заслуженого діяча науки і техніки України, віцепрезидента Українського біохімічного товариства, головного редактора журналу «Biopolymers and cell», члена редколегії журналу «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів», активного члена Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М.І. Вавилова Ганни Валентинівни Єльської.

Г.В. Єльська народилася у м. Донецьку. У 16 років закінчила із золотою медаллю середню школу. Поступила у Донецький медичний інститут, який закінчила з відзнакою. 1965 року вступила до аспірантури Інституту біохімії НАН України у щойно створений відділ нуклеїнових кислот, який очолював Г.Х. Мацука, майбутній академік і директор Інституту молекулярної біології і генетики НАН України. 1968 року достроково захистила кандидатську, а у 1976 році – докторську дисертації за спеціальністю «Молекулярна біологія». 1986 року їй присуджено звання професора. З 1978 року завідує відділом механізмів трансляції генетичної інформації Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, з 1996 року заступник директора Інституту з наукової роботи, з 2003 року – директор Інституту.

Основні фундаментальні дослідження Г.В. Єльської сконцентровані на вивченні факторів та молекулярних механізмів, які обумовлюють ефективність і точність експресії геному на рівні трансляції у вищих еукаріотів. Вперше вона встановила (на прикладі білків молока), що у регуляції синтезу специфічних білків надзвичайно важливу роль відіграє адаптація набору тРНК та аміноацил-тРНК синтетаз (*ARSas*) до амінокислотного складу білків, що інтенсивно у певний час синтезуються спеціалізованими клітинами. Пізніше явище «функціональної адаптації тРНК» було підтверджене у зарубіжних лабораторіях, а Ганна Єльська разом з Г.Х. Мацукою отримали 1989 року Диплом на відкриття у Державному Комітеті у справах відкриттів та винаходів СРСР.

Професор Г.В. Єльська була серед перших учених, хто отримав докази унікальної структурно-функціональної організації апарату трансляції у вищих еукаріотів, обумовленої компартменталізацією метаболічних процесів у еукаріотичній клітині. Ці роботи простягаються від перших спостережень про наявність високомолекулярних комплексів *ARSas* у тваринних тканинах та зміну їхнього складу за різних патологічних і фізіологічних станів організму до не-

щодавно отриманих доказів щодо участі фактора елонгації *EF-1* у створенні «незвичайних» комплексів та його ролі разом з *ARSas* у «каналюванні» тРНК/аміноацил-тРНК у циклі елонгації поліпептидного ланцюга.

Фундаментально-прикладний напрямок діяльності відділу, керованого Г.В. Єльською, – це науково-технічні розробки та створення новітніх аналітичних систем (біо- та хемосенсорів) на основі різноманітних електрохімічних перетворювачів та біологічного матеріалу або біоміміків синтетичного походження. Найвагоміші результати отримано при розробці сенсорів для медичної діагностики, потреб біотехнології, харчової промисловості та охорони довкілля. Визнанням пріоритетності та важливості досягнень у галузі біосенсорної технології можна вважати декілька міжнародних грантів з цієї тематики, тісну кооперацію з провідними науковцями Японії, Франції, Німеччини, Великої Британії та Італії, численні доповіді на наукових форумах, а також включення до складу організаційних та наукових комітетів міжнародних форумів.

Ганна Валентинівна Єльська – голова спеціалізованої Вченої ради із захисту кандидатських та докторських дисертацій, віце-президент Українського біохімічного товариства, член Комісії з питань подальшого підвищення ефективності діяльності НАН України, керівник науково-технічної програми НАН України «Сенсорні системи для медико-екологічних та промислово-технологічних потреб», голова групи науково-організаційного супроводу комплексної програми НАН України «Фундаментальні основи молекулярних та клітинних біотехнологій»; головний редактор журналу «*Biorpolymers and cell*», член редакційної колегії наукових журналів «*Україніка Bioorganica Acta*» та «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів», член редакційної ради наукових журналів

«Український біохімічний журнал» та «Біотехнологія», збірника наукових праць «Фактори експериментальної еволюції організмів».

Творчий доробок Ганни Єльської – понад 350 наукових праць, включаючи наукове відкриття, 6 монографій, 10 авторських свідоцтв на винаходи та патентів. У 1986 році за цикл робіт зі структурно-функціональних особливостей транспортних рибонуклеїнових кислот (тРНК) та аміноацил-тРНК синтетази (АРСаз) тваринного походження Г.В. Єльській разом із Г.Х. Мацукою та іншими співавторами присуджено Державну премію Української РСР у галузі науки та техніки.

Велику роботу академік НАН України Г.В. Єльська виконує в галузі виховання наукових кадрів. Під її науковим керівництвом підготовлено 26 кандидатів та 5 докторів біологічних наук за спеціальністю «Молекулярна біологія» та «Біотехнологія». Професор Ганна Єльська – «Відмінник освіти України».

Професійні відзнаки Ганни Валентинівни: Премія НАН України ім. О.В. Палладіна (1976 р.), Грамота Президії Верховної Ради УРСР (1982 р.), Державна премія Української РСР у галузі науки і техніки (1986 р.), Диплом на відкриття у Державному Комітеті у справах відкриттів та винаходів СРСР (1989 р.), Заслужений діяч науки і техніки України (1998 р.), Медаль «В пам'ять 1500-річчя Києва» (2003 р.), «Знак Пошани» Київського міського голови (2003 р.), Почесна Грамота Верховної Ради України (2004 р.), Знак «Відмінник освіти України» (Міністерство освіти і науки України) (2004 р.), Золота Медаль Української федерації вчених (2005 р.), Лауреат десятої загальнонаціональної програми «Людина року» в номінації «Вчений року» (2006 р.), Орден княгині Ольги III ступеня (2008 р.), Відзнака «European Quality Award» та диплом Європейської Бізнес Асамблеї (2009 р.).

Із світлим ювілеєм вітаємо Вас, шановна Ганно Валентинівно! Доземний уклін Вам за Вашу натхненну працю, за Ваш вагомий внесок у вітчизняну біологічну науку. Вдячні, що Ви із гідністю продовжили естафету тих, хто стояв біля витоків створення Інституту молекулярної біології і генетики НАН України. Хай і надалі під Вашим вмiлим керівництвом зберігається атмосфера творчості, взаєморозуміння, доброзичливості. І Вам, і колективу Інституту бажаємо нових наукових знахідок і відкриттів. Віримо, що свій інтелект, професіоналізм і досвід Ви і надалі віддаватимете на розвиток

рідного інституту, біологічної науки, на благо нашої держави.

Хай здійсняться усі Ваші бажання! Здоров'я, щастя, наснаги і творчого довголіття, родинного затишку, тепла, добра, гордості за успіхи дітей і онуків, ніжної втіхи від правнуків.

З роси і води Вам, шановна Ганно Валентинівно!

Многії літа!

*Президія Українського товариства генетиків і селекціонерів імені М.І. Вавилова
Редколегія журналу «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів»*